

REGERINGSRÄTTENS DOM

Mål nr
1201-09

meddelad i Stockholm den 14 juni 2010

KLAGANDE

Hans Ranholm,
S:t Göransgatan 4
392 46 Kalmar

MOTPART

Försäkringskassan
103 51 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Kammarrätten i Jönköpings dom den 17 december 2008 i mål nr 1471-08, se bilaga

SAKEN

Ersättning för närståendevård

REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Regeringsrätten upphäver underinstansernas avgöranden och förklarar att Hans Ranholms rätt till ersättning för närståendevård ska prövas med bortseende från villkoret att vården ske ges i Sverige. Målet överlämnas till Försäkringskassan för fortsatt handläggning.

BAKGRUND

Hans Ranholms sambo insjuknade akut i en livshotande sjukdom under en tillfällig vistelse i Storbritannien. Hans Ranholm reste till Storbritannien för att vara

Dok.Id 92010

Postadress
Box 2293
103 17 Stockholm

Besöksadress
Wallingatan 2

Telefon
08-561 676 00
E-post: regeringsratten@dom.se

Telefax
08-561 678 20

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-12:00
13:00-16:30

Mål nr
1201-09

tillsammans med sin sambo på sjukhuset. Vid hemkomsten ansökte han om ersättning för närståendevård, s.k. närståendepenning. Hans ansökan avslogs av Försäkringskassan eftersom vården inte hade getts i Sverige. Hans Ranholm överklagade hos Länsrätten i Kalmar län som upphävde Försäkringskassans beslut. Försäkringskassan överklagade hos Kammarrätten i Jönköping som i det nu överklagade avgörandet upphävde länsrättens dom och fastställde Försäkringskassans beslut.

YRKANDEN M.M.

Hans Ranholm överklagar kammarrättens dom och yrkar att närståendepenning ska beviljas. För det fall att Regeringsrätten överväger att inte bifalla överklagandet yrkar han att förhandsavgörande från EU-domstolen ska inhämtas. Han anför bl.a. följande. Bestämmelsen om att vården ska ges i Sverige är hänförlig till tiden före Sveriges inträde i EU. Bestämmelsen innebär en otillåten begränsning av den fria rörligheten för arbetstagare, medborgare och tjänster. EU-domstolen har vidare i flera rättsfall funnit att förmåner som principiellt liknar närståendepenningen ska anses vara sjukförmåner enligt rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Förordningen ger rätt till sjukvård vid tillfällig vistelse i ett annat medlemsland samt, i samband med det, rätt till kontantförmåner utgivna av institutioner i bosättningslandet.

Försäkringskassan bestrider bifall till överklagandet och åberopar de skäl som kammarrätten har redovisat i domen.

SKÄLEN FÖR REGERINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Lagreglering

Lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård innehåller bestämmelser om rätt till ersättning och ledighet i samband med att en svårt sjuk person vårdas av en närstående (1 §). Ersättning utgår för tid då den närstående avstår från förvärvsarbete i samband med vården (4 §). Ersättningen utges från

sjukförsäkringen med belopp som motsvarar vårdarens sjukpenning med vissa avvikelser (2 och 5 §§). Ersättningsperioden är begränsad till ett visst antal dagar som beräknas för den person som vårdas, och ersättning får inte utges till flera vårdare för samma tid (6 och 10 §§). Den sjuke ska, om han inte på grund av sitt tillstånd är förhindrad att göra det, ge sitt samtycke till vården (15 §). Ett villkor för ersättning är att vården ges i Sverige och att den sjuke omfattas av socialförsäkringslagen (3 §).

Frågan i målet

Frågan i målet är om Hans Ranholm ska vägras närståendepenning på den grunden att vården inte har getts i Sverige utan i Storbritannien. För att besvara den frågan måste först avgöras om närståendepenningen omfattas av förordning 1408/71. Om så är fallet, måste vidare fastställas om förordningen innebär att närståendepenning ska utges även vid vård i andra länder.

Omfattas närståendepenningen av förordning 1408/71?

Förordning 1408/71 gäller all lagstiftning som rör de grenar av social trygghet som räknas upp i förordningens artikel 4.1, bl.a. förmåner vid sjukdom enligt punkten a. Enligt artikel 5 i förordningen ska medlemsstaterna i förklaring om förordningens tillämpningsområde närmare ange den lagstiftning och de system som avses i artikel 4.1. Närståendepenningen finns inte med i den svenska förklaring som lämnades år 1997. Detta utesluter dock inte att denna förmån kan omfattas av förordningen (se RÅ 2003 ref. 65 och där anförd praxis från EU-domstolen).

För att en förmån ska vara en social trygghetsförmån enligt förordningen krävs att den beviljas på grundval av omständigheter som definieras i lag, utan någon individuell och skönsmässig bedömning av det personliga behovet, samt att den hänför sig till någon av de risker som anges i artikel 4.1. Som förmån vid sjukdom enligt artikel 4.1 a räknas inte endast sådana förmåner som sjukvård och sjukpenning, utan även förmåner som har till huvudsakligt ändamål att komplettera

Mål nr
1201-09

dessa genom att de syftar till att förbättra vårdbehövande personers hälsotillstånd och livssituation (se EU-domstolens dom i mål C-212/06 *Gouvernement de la Communauté française och Gouvernement wallon mot Gouvernement flamand*, punkterna 17 och 20 samt där anförd rättspraxis).

Till förmån vid sjukdom har hänförts bl.a. utbetalning av ett månatligt bidrag som skulle göra det möjligt för den vårdbehövande att själv välja vårdform, exempelvis genom att på något sätt betala för hjälp som utfördes av tredje man (mål C-160/96 *Molenaar*). Även ersättning för avgifter för försäkring för tredje man som assisterade den vårdbehövande har ansetts vara en sjukförmån för den sistnämnde (mål C-160/96 och förenade målen C-502/01 och C-31/02 *Gaumain-Cerri och Barth*). Så har ansetts vara fallet trots att det var den som assisterade den vårdbehövande som personligen fick förmånen (förenade målen C-502/01 och C-31/02, se särskilt punkterna 21 och 23 i EU-domstolens dom).

Närståendepenningen är en ersättning för förlorad arbetsinkomst vid vård av någon som är svårt sjuk. Ersättningen utges från sjukförsäkringen och betalas till den närstående. I förarbetena (prop. 1987/88:176 s. 99) anges att syftet med närståendepenningen är att ge den sjuke och den närstående möjlighet att vara tillsammans i en sådan svår situation som ett allvarligt sjukdomstillstånd innebär. För den närstående är det betydelsefullt att få möjlighet att vara nära den sjuke och ge det stöd och den tillsyn som denne behöver. För den sjuke är det en viktig trygghetsfråga.

Närståendepenningen uppfyller tveklöst de allmänna förutsättningarna för att vara en social trygghetsförmån enligt förordning 1408/71. Som framgått ska närståendepenningen underlätta situationen för såväl den sjuke som den närstående. Sett ur den sjukas perspektiv måste närståendepenningen anses vara en sådan förmån vid sjukdom som syftar till att förbättra hans eller hennes hälsotillstånd och livssituation i den mening som avses i artikel 4.1 a i förordningen. Att närståendepenningen även kan ses som ett stöd för den närstående hindrar inte denna bedömning.

Frågan är då om det förhållandet att rätten till närståendepenning tillkommer den närstående, och inte den sjuke själv, innebär att förordningen ändå inte är tillämplig.

Av den nämnda domen i förenade målen C-502/01 och C-31/02 framgår att även en förmån som utges till någon annan än den vårdbehövande kan utgöra en sjukförmån för denne. I det fallet var det fråga om en förmån i form av betalning av avgifter för vårdgivarens försäkringar. Förmånen var en av flera förmåner som ingick i den vårdbehövandes vårdförsäkring.

Närståendepenningen är däremot en separat förmån som tekniskt har utformats så att den är en del av den närståendes socialförsäkringsskydd. Förmånens storlek är vidare beroende av den närståendes sjukpenninggrundande inkomst. Dessa omständigheter talar närmast emot att närståendepenningen kan ses som en förmån för den sjuke i förordningens mening. Å andra sidan villkoras närståendepenningen av att även den sjuke omfattas av svensk socialförsäkring. Grunden för att närståendepenning ska utgå är vidare den sjukes behov av och önskan om vård av den närstående, och den sjuke ska om möjligt ge sitt samtycke till vården. Att systemet med närståendepenning formellt har utformats så att rätten till ersättning knutits till den närstående bör därför enligt Regeringsrättens mening inte hindra att förordningen är tillämplig.

Regeringsrätten finner sammanfattningsvis att närståendepenningen är en förmån vid sjukdom för den vårdbehövande enligt artikel 4.1 a i förordning 1408/71.

Ska närståendepenning utges även vid vård i andra länder?

Av artikel 22.1 a i förordning 1408/71 följer att en person som omfattas av svensk socialförsäkring och vars tillstånd ställer krav på vårdförmåner som av medicinska skäl blir nödvändiga under en vistelse i en annan medlemsstat har rätt till kontantförmåner som utges enligt svenska bestämmelser. Närståendepenningen bör klassificeras som en kontantförmån i förordningens mening (jfr t.ex. mål C-160/96 Molenaar). Bestämmelsen innebär således att närståendepenning ska utges även vid vård i andra medlemsländer.

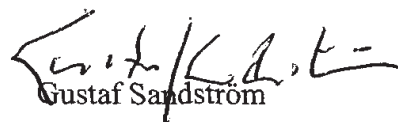
Mål nr
1201-09

Slutsatser

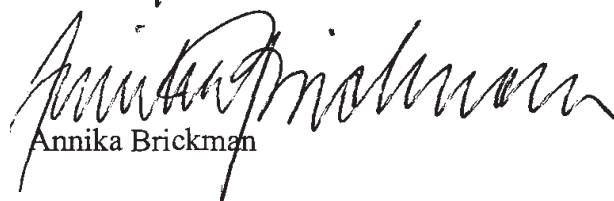
Av regleringen i förordning 1408/71 och EU-domstolens praxis följer att Hans Ranholm inte kan vägras närståendepenning på den grunden att vården inte har getts i Sverige utan i Storbritannien. Något behov av att inhämta förhandsavgörande från EU-domstolen föreligger inte.

Det ankommer på Försäkringskassan att, med bortseende från villkoret att vården ska ges i Sverige, bedöma om övriga förutsättningar för ersättning är uppfyllda.

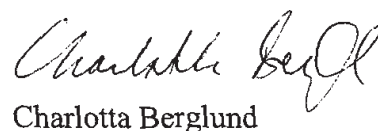

Sten Heckscher

Gustaf Sandström

Anna-Karin Lundin

Annika Brickman

Kristina Ståhl

Charlotta Berglund

Föredragande regeringsrätts-
sekreterare

Avd. I

Föredraget 2010-05-19

KLAGANDE

Försäkringskassan
Processjuridiska enheten/Malmö
Box 8044
200 41 Malmö

MOTPART

Hans Ranholm, XXXXXXXXXX
S:t Göransgatan 4
392 46 Kalmar

okl

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Länsrättens i Kalmar län dom den 14 april 2008 i mål nr 1276-07,
se bilaga A

SAKEN

Ersättning för vård av närstående enligt lagen (1988:1465) om ersättning
och ledighet för närståendevård (NVL)

Försäkringskassan yrkar att kammarrätten upphäver länsrättens dom och
fastställer Försäkringskassans beslut den 11 juli 2007.

Hans Ranholm bestrider bifall till överklagandet.

Försäkringskassan anför bl.a. följande. Frågan i målet är om den natio-
nella begränsningen i 3 § NVL kan anses strida mot EG-rätten. Ersättning
för närståendevård kan inte inrymmas under artiklarna 49 och 50 i EG-
fördraget. Den rätten är inte avhängig av om ersättning kan beviljas för
den sjuke personens kostnader för den egna vården eller inte. Rådets för-
ordning 1408/71/EEG om tillämpningen av systemen för social trygghet
när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom
gemenskapen grundas på artikel 39 (fri rörlighet för arbetstagare) i EG-
fördraget. Närståendepenning kan inte utges med stöd av nämnda förord-
ning då NVL inte ingått i den förklaring regeringen lämnat angående lag-

- Klaganden/ombudet
- Motparten/ombudet
- Skatteverket
- Länsstyrelsen
- Länsrätten
- Allmänna ombudet

- För kännedom
- För verkställighet
- För delgivning

stiftning m.m. som avses i vissa artiklar i förordningen. Eftersom inga EU-regler finns som har företräde före NVL ska den nationella lagstiftningen tillämpas i sin lydelse. De insatser som avses utföras inom ramen för närståendevård avser inte att täcka något egentligt vårdbehov eller ersätta någon annan vård som den enskilde har rätt till från annat håll. Således kan avslaget på begäran om närståendepenning inte anses hindra den enskilde att i ett annat medlemsland erhålla sådana medicinska tjänster som inryms i artikel 49 i EG-fördraget. Den nationella begränsningen i regleringen av närståendepenning påverkar således inte den principiella rätt för den enskilde att efterfråga och åtnjuta medicinska tjänster i en annan medlemsstat än den egna.

Hans Ranholm anför bl.a. följande. Förordningen 1408/71 är tillämplig på den aktuella situationen, då den avser all lagstiftning om sjukdom och familjeförmåner (artikel 4 punkterna 1 a och h) för arbetstagare, studerande m.fl. och deras familjemedlemmar (artikel 2 punkt1). Rätten till sjukvård vid tillfällig vistelse i annat gemenskapsland berörs (artikel 22 punkt 1 a och ii, som enligt punkten 3 även tillämpas på familjemedlemmar), vartill kommer en garanti att inte gå förlustig kontantförmåner utgivna av institutioner i bosättningslandet (artikel 22 punkt 1 ii). Det är en förmåns grundläggande karaktär och inte dess klassificering enligt den nationella rättsordningens systematik, som avgör om den omfattas av förordningen (C-160/96 Molenaar, p 19). EG-domstolen har i flera rättsfall, främst C-299/05, C-160/96 och C-215/99, men även C-286/03, C-502/01 och C-31/02 funnit att förmåner som principiellt liknar närståendepenning ska anses vara sjukförmåner i förordningens mening, och således omfattas av densamma. Även om man inte accepterar att förordningen 1408/71 är direkt tillämplig på närståendepenning kan den inte tolkas som en begränsning av fördragsenliga rättigheter och måste tolkas ytterst försiktigt avseende andra rättigheter än de den uttryckligen avser att precisera. – Den nationella bestämmelsen i 3 § NVL, varigenom förskrivs att en förutsättning för rätt till närståendepenning är vårdens förläggande till Sverige, ska inte tillämpas eftersom den är en

enligt EG-rätten otillåten begränsning av arbetstagares, medborgares och tjänsters rörlighet, dels eftersom närståendepenning är en sjukförmån enligt förordning 1408/71, dels eftersom upprätthållandet av begränsningen skulle vara ett hinder mot utnyttjande av den fördragsenliga rätten till fri rörlighet för efterfrågande av sjukvårdstjänster, dels eftersom begränsningen strider mot kravet på likabehandling av unionsmedborgare i samma situation inom fördragets tillämpningsområde få samma rättsliga behandling.

DOMSKÄL

Fråga i målet är om den nationella begränsningen i 3 § NVL kan anses strida mot EG-rätten.

Den första frågan i målet är om närståendepenning har ett samband med den vård som Kristin Jurgens fått i Storbritannien, och om avsaknad av närståendepenning utgör ett hinder för henne att tillgodogöra sig vården. Närståendepenning är en ersättning för förlorad arbetsinkomst vid vård av närstående. Enligt kammarrättens mening utgör närståendepenning en fristående rättighet för Hans Ranholm som inte kan anses tillhöra den tjänst som Kristin Jurgens har rätt till enligt artikel 49 i fördraget. Han har därför inte en direkt på fördraget grundad rätt att ta med sig närståendepenning utomlands.

Vad härefter gäller frågan om närståendepenning är en sådan förmån vid sjukdom som avses i artikel 4.1 a förordningen 1408/71 gör kammarrätten följande bedömning. Närståendepenning har inte ingått i den förklaring som regeringen lämnat enligt artikel 5 i förordningen angående vilken nationell lagstiftning som omfattas av förordningen. Detta utsluter emellertid inte att närståendepenning ändå kan vara att hänföra till en sjukvårdsförmån enligt förordningen (jfr RÅ 2003 ref. 65). En förmån ska anses vara en social trygghetsförmån om den beviljas förmånstagaren, utan någon individuell och skönsmässig bedömning av dennes

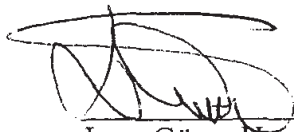
personliga behov, på grundval av en rättsligt definierad situation och då den hänför sig till någon av de risker som uttryckligen anges i artikel 4.1 i förordning 1408/71. Om förmånen syftar till att förbättra de vårdbehövande personernas hälsotillstånd och livssituation måste den betraktas som en förmån vid sjukdom i den mening som avses i 4.1 förordningen (jfr EG-domstolens dom i mål C-299/05). I fråga om närståendepenning är det inte fråga om förmånstagarens egen sjukdom och förmånen kan inte heller anses förbättra förmånstagarens hälsotillstånd. Närståendepenning kan därför inte anses omfattad av förordningen 1408/71. Förmånen är således inte heller exportabel med stöd av förordningen.

Kammarrätten finner sammanfattningsvis att bestämmelsen i 3 § NVL inte strider mot EG-rätten. Försäkringskassans överklagande ska därför bifallas.

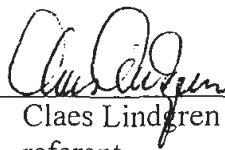
DOMSLUT

Kammarrätten upphäver länsrättens dom och fastställer Försäkringskassans beslut.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 4).

Lars-Göran Hessmark

Claes Lindgren
referent

Helena Johansson

I avgörandet har även deltagit nämndemännen Kjell Aldsten och Stig Johansson

**LÄNSRÄTTEN I
KALMAR LÄN**

Föredragande: Ann-Margreth
Danielsson

DOM
2008-04-14
Meddelad i
Kalmar

2008-04-15

Mål nr
1276-07
Rotel 1

Sida 1 (4)

KLAGANDE

Hans Ranholm, [REDACTED]
S:t Göransgatan 4
392 46 Kalmar

LÄNSRÄTTEN I
KALMAR

2008-04-15

Målnr:
Aklbil

MOTPART

Försäkringskassan

ÖVERKLAGAT BESLUT

Försäkringskassans beslut den 11 juli 2007

SAKEN

Ersättning för vård av närstående enligt lagen (1988:1465) om ersättning och ledighet för närståendevård, NVL

YRKANDEN M.M.

Försäkringskassan beslutade genom det överklagade beslutet att inte bevilja Hans Ranholm närståendepenning avseende vård av dennes sambo Kristin Jurgens under perioden den 4 – 26 januari 2007. Som motivering till beslutet angav Försäkringskassan att vården har skett i Glasgow, Skottland och att en förutsättning för rätt till närståendepenning är att vården ges i Sverige.

Hans Ranholm yrkar att länsrätten ska bevilja honom ersättning för närståendevård i enlighet med hans ansökan.

Försäkringskassan vidhåller sitt beslut.

Länsrätten har den 2 april 2008 hållit muntlig förhandling i målet.

DOMSKÄL

Dok.Id 27534

Postadress
Box 614
391 26 Kalmar

Besöksadress
Smålandsgatan 28

Telefon
0480-47 78 00
E-post: lansrattenikalmar@dom.se

Telefax
0480-851 05

Expeditionstid
måndag – fredag
08:00-16:00

Enligt 3 § andra stycket NVL gäller som villkor för tillämpningen av NVL att vården ges här i landet och att den sjuke omfattas av socialförsäkringslagen.

Under den muntliga förhandlingen har huvudsakligen följande uppgetts.

Hans Ranholm: Vid den aktuella tiden var han sambo med Kristin Jurgens. De är numera gifta. Kristin är amerikanska med svenskt uppehållstillstånd. I mitten av december 2006 var de bjudna på Kristins bästa väninnas bröllop i Glasgow. Kristin skulle vara brudtärna och reste i förväg. En bekant uppmärksammade att hon var gul i hyn och borde söka läkare. Hon blev dålig under bröllopet men lyckades genomföra sin roll som brudtärna. Han var närvarande vid bröllopet men flög sedan tillbaka till Sverige. Dagen innan nyårsafton återvände han till Glasgow. Han redogör sedan för händelseförloppet i enlighet med den bilaga till ansökan om ersättning för närståendevård som ingivits till Försäkringskassan.

Försäkringskassan: Avslaget handlar om att vården skett utomlands. Enligt villkoren i lagen ska vården ges i Sverige. Övriga förutsättningar för närståendevård har prövats av Försäkringskassan enligt 3§ och 4 § NVL.

Syftet med med 3 § NVL är att närstående till svårt sjuka ska ges rätt att vara lediga från förvärvsarbetet för att ge vård i vissa situationer. För att ingen ska behöva avstå från denna ledighetsrätt förenas den med ekonomisk ersättning, som utges från socialförsäkringen. Rätten till ledighet begränsas till vårdsituationer som är särskilt angelägna. Förmånerna gäller också för tid då den närstående följer med den sjuke vid resor som sker i anslutning till att vården ska börja eller sluta. (Jfr. prop.1987/88:176 s. 91 f. och 99 f.)

Enligt artikel 49 i EG-fördraget ska inskränkningar i friheten att tillhandahålla tjänster inom gemenskapen förbjudas beträffande medborgare i medlemsstater som har etablerat sig i en annan stat inom gemenskapen än mottagaren av tjänsten.

Regeringsrätten har i RÅ 2004 ref. 41 funnit att en i Sverige försäkrad person enligt artiklarna 49 och 50 i EG-fördraget har rätt till ersättning från den svenska sjukförsäkringen för kostnader för sjukvård som tillhandahållits i annan EU medlemsstat.

Kammarrätten i Sundsvall har i dom den 13 mars 2007, mål nr 1968-05, funnit att NVL strider mot EG-rätten med följande motivering. Ersättning för närståendevård är en förmån som kan utges, om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda, även vid resor i anslutning till att vården börjar eller slutar. Eftersom den enskilde har en rättighet att åtnjuta medicinska tjänster i ett annat EU/EES-land och under vissa förutsättningar har en direkt på fördraget grundad rättighet att få ersättning för dessa tjänster, kan denna rättighet begränsas av om en närstående inte kan medfölja på en resa i anslutning till vården. Att vården ges i ett annat land bör därför inte utgöra hinder mot att ersättning för närståendevård utgår.

Domen är överklagad av Försäkringskassan till Regeringsrätten som ännu inte har tagit ställning till frågan om prövningstillstånd.

Länsrätten gör följande bedömning.

Fråga i målet är om NVL strider mot EG-rätten eftersom det i 3 § stadgas att vården måste bedrivas inom riket.

Det är ostridigt i målet att Hans Ranholms sambo insjuknade akut i en livshotande sjukdom i samband med en resa till Glasgow. Vid de efterföljande

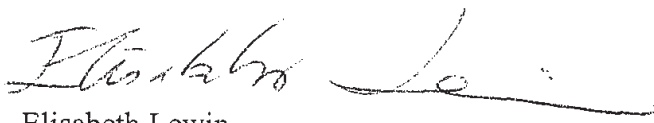
resorna till sjukhus för samtal med läkare och specialistvård och därefter operation av sambons livshotande cancersjukdom har Hans Ranholm varit den enda anhöriga på plats. Detta har således varit resor som den närstående gjort för att kunna följa med den sjuke i en mycket svår situation.

Frågan blir då om avsaknad av närståendeesättning utgör ett hinder enligt artikel 49 i EG-fördraget för att Hans Ranholms sambo kan få tillgodogöra sig vården i Storbritannien. Länsrätten gör den bedömningen att Hans Ranholms resa till sjukhuset och hans närvaro i samband med den akuta vården varit en förutsättning för att få den medicinska tjänsten genomförd på ett så ändamålsenligt sätt som möjligt. Hans Ranholm har därför haft rätt att ta med sig närståendepenningen utomlands. Försäkringskassan har att pröva om vilken ersättning som ska utgå till närstående.

DOMSLUT

Länsrätten upphäver det överklagade beslutet och visar målet åter till Försäkringskassan för vidare handläggning.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3104/1d).

Elisabeth Lewin